

MTT LARIDA TEATRLASHTIRILGAN FAOLIYAT ORQALI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART SHAROITLAR

Qadamova Gulbadan

UrDPI Pedagogika fakulteti talabasi

Annotatsiya Maqolada maktabgacha ta'lim muassasasida qo'llaniladigan teatrlashtirilgan faoliyatda maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijtimoiy kompetensiyasini shakllantirishning tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlari taqdim etilgan bo'lib, ular birgalikda hissiy jihatdan xavfsiz muhitni yaratishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy kompetentlikni shakllantirish, maktabgacha yoshdagi bolalar, teatrlashtirilgan faoliyat, tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar.

Zamonaviy bolada ijtimoiy kompetentlikni shakllantirish muammosi hayotning barcha sohalarini raqamlashtirish davrida nihoyatda dolzarb hisoblanadi. Bugungi kunda psixologik-pedagogik tadqiqotlarning muammoli maydonida bolalarda o'z-o'zi va boshqalar bilan konstruktiv o'zaro ta'sirga tayyorlik, ko'nikma, tajribani shakllantirish muammosi yetakchi o'rinni egallaydi. Bugungi kunda psixologik-pedagogik tadqiqotlar doirasida bolalarda o'zi va boshqalar bilan samarali muloqot qilish uchun tayyorgarlik, ko'nikma va tajriba shakllantirish masalasi yetakchi o'rinni egallaydi. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ijtimoiy kompetentlikni shakllantirishning muvaffaqiyati ko'p jihatdan bolalar faoliyatini tashkil etish va ularga bolalarni jalb qilishga bog'liq. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bolalar faoliyatining quyidagi turlariga ustuvor ahamiyat beriladi: o'yin - teatrlashtirilgan, tasviri, musiqiy, ular to'g'ri tashkil etilganda bolaning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashi, hissiy farovonlik muhitini yaratishi, bolalar hayotini qiziqarli mazmun bilan to'ldirishi, har bir bolaga ijod quvonchini boshdan kechirish imkonini berishi mumkin (O.V.Vinogradskaya, L.N.Voloshina, I.V.Lesnyak [2], V.V.Sazonova, S.N.Tomchikova [4] va boshqalar.) Bolalar ijodining eng keng tarqalgan turlaridan biri teatrlashtirilgan faoliyatdir. S.N.Tomchikovaning fikriga ko'ra, maktabgacha yoshdagi bolalarning teatrlashtirilgan faoliyati badiiy-ijodiy faoliyatning o'ziga xos turi bo'lib, uning ishtirokchilari sahna san'atining mavjud vositalarini o'zlashtiradilar va tanlangan

rolga ko'ra (aktyor, ssenariy muallifi, bezakchi rassom, tomoshabin va boshqalar) turli xil teatr tomoshalarini tayyorlash va o'ynashda ishtirok etadilar, teatr madaniyati bilan tanishadilar[1]. Teatrlashtirilgan faoliyat Ye.V.Migunova tomonidan pedagogik jihatdan tashkil etilgan, rejissyor-pedagog tomonidan tartibga solinadigan jarayon sifatida ko'rib chiqiladi, uning asosida teatrning ifodali vositalari yordamida bolalarni xayoliy obrazlarga aylantirishga yordam beradigan "aktyor" o'yini yotadi [3]. Maktabgacha ta'lim muassasasida teatrlashtirilgan faoliyatni qo'llash maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijtimoiy kompetentligi muammosini hal qilishning samarali vositasi hisoblanadi. Teatrlashtirilgan faoliyat maxsus tashkil etilgan o'quv faoliyatida (tasviriy, musiqiy, nutq va elementar matematik tasavvurlarni rivojlantirish), rejim jarayonlarida (zaryadka, sayr, o'yinlar, bayramlar, ko'ngil ochishlar), shuningdek, bolalarning mustaqil faoliyatida va boshqalarda qo'llaniladi. Teatrlashtirilgan faoliyat bolalar rolli o'yini va teatr san'atining o'ziga xos sintezi bo'lib, pedagogik hodisa sifatida bolaning xulqatvorini modellashtirish, uning ijtimoiy tajribasini boyitish imkonini beruvchi pedagogik jihatdan maqsadga muvofiq mazmun, shakl, metod, usullar yig'indisidir. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijtimoiy kompetentligini shakllantirishning tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlari orasida quyidagilar eng samarali hisoblanadi: – maktabgacha yoshdagi bolalarning pedagogik jihatdan tashkil etilgan teatrlashtirilgan faoliyati (maktabgacha ta'lim muassasasida predmetliteatrlashtirilgan muhit) resursidan foydalanish; – pedagoglar faoliyatining insonparvarlik yo'nalishidagi kasbiy kompetentligi; – har bir bolaga faoliyat, sherik, vositalar va boshqalarni tanlash imkoniyatini berish; – teatrlashtirilgan faoliyatda maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijtimoiy kompetentligini shakllantirish metodikasi; – oila bilan ishlashni optimallashtirish; – pedagog xodimlar va bolalarning ota-onalariga metodik yordam ko'rsatish. Maktabgacha yoshdagi bolalarning pedagogik jihatdan tashkil etilgan teatrlashtirilgan faoliyati (maktabgacha ta'lim muassasasidagi predmetliteatrlashtirilgan muhit) resursidan foydalanish tashkiliy-pedagogik jihatdan ajralmas shart hisoblanadi. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijtimoiy kompetentligini shakllantirishga qaratilgan faoliyat mazmunini funksional modellashtiruvchi predmetli va ijtimoiy vositalar tizimini ifodalaydi. Predmetlifazoviy muhit bolalarning birgalikdagi teatrlashtirilgan faoliyatini ta'minlaydi, har bir bolaning

mustaqil ijodining asosi, uning mustaqil ta'limining o'ziga xos shakli hisoblanadi. Teatrlashtirilgan faoliyat maydonini loyihalash predmet-fazoviy muhitni tashkil etishning asosiy tamoyillariga rioya qilishni taqozo etadi: bolalarning jamoaviy va individual faoliyati o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash; "shaxsiy makon"larni yaratish; tanlash huquqi va erkinligini berish; modellashtirish, izlanish va tajriba o'tkazish uchun sharoit yaratish; xonalar va jihozlardan ko'p maqsadli foydalanish; jihozlar va materiallarning yosh va jinsga mosligini ta'minlash. Bu yerda qo'g'irchoq teatrining turli xillari (barmoq, bibabo, marioneta, katta hajmli va boshqalar) hamda bolalarning spektakllarga atributlar va libos elementlarini mustaqil tayyorlashlari uchun xilma-xil materiallar joylashtirilishi lozim.

Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijtimoiy layoqatini shakllantirishning muhim tashkiliy-pedagogik sharti - pedagoglar faoliyatining insonparvarlik yo'nalishidagi kasbiy kompetentsiyasidir. Maktabgacha ta'lim muassasalarining zamonaviy ta'lim jarayoni voqeliklari pedagogik jarayon subyektlarini tizimli o'qitish orqali uning pedagogik samaradorligini isbotlaydi, shuning uchun biz maktabgacha ta'lim muassasalari pedagoglarining maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijtimoiy kompetentligi sohasidagi kompetentligini oshirishni muhim tashkiliy-pedagogik shart sifatida ajratib ko'rsatamiz. Maktabgacha ta'lim muassasasida pedagog xodim maktabgacha yoshdagi bola uchun namunadir. Bu borada pedagog xodimlarning kasbiy kompetentligi faqat nazariy bilimlar bilan chegaralanib qolmasligi lozim. Maktabgacha ta'lim muassasalari pedagog xodimlarining kasbiy kompetentligini takomillashtirish maqsadida quyidagi ish shakllaridan foydalanish mumkin: – pedagog xodimlarni bolalarning ijtimoiy kompetentligini diagnostik tadqiq etishga jalb qilish; – tadqiqot muammosi bo'yicha pedagog xodimlar uchun ma'ruzalar, seminarlar va maslahatlar o'tkazish. Teatrlashtirilgan faoliyatda ijtimoiy kompetentlikni shakllantirish metodikasi samarali tashkiliy-pedagogik shart hisoblanadi. Teatrlashtirilgan faoliyatda maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijtimoiy kompetentligini rivojlantirish metodikasini sinovdan o'tkazish ularni mustaqil muvaffaqiyatli hayot faoliyatiga tayyorlash nazariyasi va amaliyotini kuchaytirish, bolalarni ijtimoiy jalb qilish va ularning ijtimoiy o'zaro ta'siri samaradorligini oshirish imkonini beradi. Keyingi tashkiliy-pedagogik shart-sharoit oila bilan ishlashni

optimallashtirish, pedagog xodimlar va bolalarning ota-onalariga metodik yordam ko'rsatishdir. Pedagog xodimlarning bolalarning ijtimoiy kompetentligini shakllantirish muammosidan xabardorligi faqat nazariy bilimlar bilan cheklanmasligi kerak. Jumladan, maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijtimoiy kompetentligini shakllantirish bo'yicha pedagog xodimlarga metodik yordam ko'rsatish maqsadida hamkorlikda: pedagog xodimlarning pedagogik yo'nalishlarini bolalarning ijtimoiy kompetentligini diagnostik tadqiq etishga jalb etish, pedagog xodimlar uchun seminar-praktikumlar, davra suhbatlari, maslahatlar o'tkazish kabilardan foydalanish mumkin.

Shunday qilib, faqatgina tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar majmuasini inobatga olish orqali pedagog xodimlar maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijtimoiy kompetentligini shakllantirishda ijobiy natijalarga erishishlari mumkin. Yuqorida aytilganlarni umumlashtirib, shuni ta'kidlash joizki, o'zaro uzviy bog'liq holda taqdim etilgan tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijtimoiy kompetentligini shakllantirishda samarali natija berishga imkon yaratadi.

Adabiyotlar ro'yhati:

1. Литература Гончарова, С. Л. Формирование здоровьесберегающего поведения дошкольников средствами театрализованной деятельности : диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.05 / Моск. гос. гуманитар. ун-т им. М. А. Шолохова. – Москва, 2012. – 193 с.
2. Лесняк, И. В. Театрализованная деятельность как средство формирования коммуникативных навыков дошкольников : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / И. В. Лесняк. – Тамбов, 2011. – 168 с.
3. Мигунова, Е. В. Театральная педагогика в детском саду / Е. В. Мигунова. – М. : ТЦ Сфера, 2009. – 128 с.
4. Томчикова, С. Н. У истоков театра: Программа творческого развития детей шестого года жизни в театрализованной деятельности / С. Н. Томчикова. – Магнитогорск : МаГУ, 2002. – 3 с.